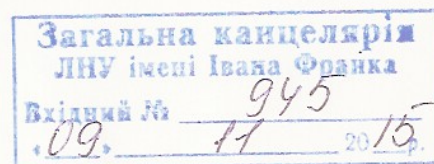

Відгук
офіційного опонента, доктора філологічних наук,
професора Кияка Тараса Романовича на дисертацію
Дунаєвської Ольги Валеріївни
**«Лінгвокультурні та лінгвокогнітивні особливості номінативного
простору «Хрещення дитини» в англomовній картині світу»**, поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – Германські мови)

Ставлення людей до релігії справедливо вважається одним із критеріїв їхнього духовного розвитку. Мова в даному випадку йде не про формальну належність до тієї чи іншої конфесії і навіть не про взаємини, які описуються термінами «релігійність» - «нерелігійність», а про особливий інтерес до релігії та серйозності спроб її осмислення. Релігія – це перш за все факт соціального життя і, згідно з визначенням, репрезентує собою систему символів, які діють з метою встановлення глибоких, переконливих та тривалих настроїв і мотивацій людей через формування уявлень про загальний порядок існування та вбирають ці уявлення в ауру достовірності, щоб ці настрої та мотивації виглядали як єдина реальність. Для розуміння культури народів та людського досвіду в цілому духовні аспекти так само важливі, як і матеріальна культура й соціальні організації.

Тому відрадно, що після розпаду атеїстичної імперії завдяки прогресам демократизації та гуманізації суспільства Людина отримала змогу повернутися до осмислення витоків свого буття, а разом до відновлення традицій, насамперед релігійних. Разом з тим різні науки докладають зусиль для усвідомлення й аналізу ставлення різних віросповідань до Людини як особистості та Людини як клітини суспільного організму. Це саме стосується і сучасної лінгвістики. В нинішній Україні все частіше з'являються результати фундаментальних наукових пошуків, монографії. Захищаються дисертації, до багатьох з них я мав безпосередню дотичність як науковий керівник чи опонент. Тому вважаю за честь експертувати дану непересічну кандидатську дисертацію п. О.Дунаєвської.

Випереджаючи можливу дискусію стосовно залучення до цього дослідження відповідних досягнень суміжних наук (релігієзнавство, культурологія, етнологія, інформатика, психологія тощо), висловлю своє переконання в тому, що нині перспективи наукових здобутків перебувають на стикові наукових дисциплін, про що писав ще винахідник ноосфери В.Вернадський: «У наш час рамки окремої науки, не які розпадається наукове знання, не можуть точно визначити сферу наукової думки дослідника, дедалі частіше не вкладаються в рамки певної окремої науки, що вже склалася. Ми спеціалізуємося не за науками, а за проблемами» («Біогеохімічні нариси», 1940). Пропоную вітчизняній науці взяти на озброєння цю тезу вченого зі світовим іменем.

На перший погляд може здатися, що об'єкт дослідження дисертації п. О.Дунаєвської дещо звужений. Але зауважу: заявлений тут ритуал «Хрещення дитини» в усіх християнських церквах вважається одним із найважливіших та найвідповідальніших. Звернемося до витоків, у даному випадку до Євангелія від І.Марка (текст 10, стих 14-15). І сказав Ісус: « Дайте дітям прийти до мене; не заважайте їм у тому». Це було написано близько 70 років після смерті Христа сином Марії , в домі котрої в Єрусалимі збиралася перша община. Далі за текстом: «Бо їм як людям належить Царство Боже. Амінь, це кажу я вам: Хто не прийме Царство Боже, як дитина, той не увійде до нього». Отже, з моменту Таїнства Хрещення починається входження Людини до церкви, до віри, до Бога. Тому й обростає цей ритуал безліччю нюансів, які можуть відрізнятись в різних конфесіях. Тому цей об'єкт дослідження міг би зрости завдяки залученню специфіки Хрещення через вікові особливості (наприклад, у дорослому віці) чи у випадку переходу з одного віросповідання до іншого (в даному випадку англіканського). Та й сама англіканська церква тут демонструє відмінності , залежно від течії. Це стосується, наприклад, автономної з 1836 р. церкви в Австралії, ритуально наближеної до католицького ритуалу (тут, наприклад, в процедурі Хрещення дитини не беруть участі так звані спонсори, про яких згадує дисертантка

стосовно англіканської церкви у Великій Британії). Але тут і там, як і в Канаді, хрещальним символом виступає Апостольський символ віри. Невелика деталь: в дисертації не згадується мікроконцепт (субфрейм?) «ікона». Так, згідно з «39 статтями» англіканської церкви ікона не може бути об'єктом релігійного пошанівку, але про це можна було згадати. Проте дві таїни залишаються незмінними – Таїна Хрещення та Таїна Причастя, незалежно від різновиду течій (англо-католицька, висока, низька, широка чи Євангелістська). Це досить розлоге доповнення свідчить якраз про те, що об'єкт дослідження цілком достатній та оправданий, а окремі відмінності можуть слугувати для аналізу іншими науковими розвідками. В цьому ж полягає і новизна експертованої роботи.

Незаперечним вважаю і прагматичне спрямування дисертації, яка, з одного боку, доповнює наші знання стосовно вербального наповнення ритуалу Хрещення дитини та, з іншого боку, володіє солідним дидактичним потенціалом в освітній царині різних навчальних дисциплін, насамперед в курсах лінгвокраїнознавства Англії, лексикології, лінгвокультурології, дискурсології, практики мови тощо). Забігаючи наперед, відзначу сміливі намагання здобувачки знайти себе ще в не сформованому та неоднозначному понятійному апараті когнітивної лінгвістики. Можливо, тут і присутні елементи еkleктики, але загальне теоретичне спрямування та вагомість заслуговують оцінки і свідчать про власний внесок до теолінгвістики. Про все це мова йтиме детальніше в наступному.

Положення, які виносяться на захист, вважаю ґрунтовними, хоча їх кількість могла би бути меншою. Завдання 1(с.7) має суто мовознавчий характер. Це ж стосується і Положення № 1(с.9). На с.16 наведено перелік цілої низки науковців, дотичних до проблематики дисертації, але відсутні тут будь-які посилання, вони ж здебільшого відсутні в Бібліографії. Мають місце праці, які цитуються в тексті, але відсутні в переліку літератури (наприклад, с.18). Показово : невже А.Ф.Пилипенко та А.А. Пелипенко (с.207) одна і та ж

особа? Слово Бог написано то з малої (с.19), то з великої літери. Нині це питання вирішено однозначно – з великої, для даної дисертації і поготів.

Відзначу надзвичайно детальний опис ритуалу Хрещення у фрагменті 1.3.1. Нестандартність чи навіть несподіваність теми ще раз доводять справжню її самостійність. Особливо схвальною заслугою є Розділ IV, де аргументовано й досить масштабно розглянуто питання синонімічності, антонімічності та гіпер- гіпонімічності зв'язків у рамках розглянутих мікрофункціональних семантичних полів.

По суті новою в дискурсології вважаю запропоновану концепцію інтердискурсивності, що особливо чітко реалізується на матеріалі релігійних текстів (4.2). Тому цілком погоджуюся з тезою про те, що «факт проникнення елементів релігійного дискурсу в інші дискурси... відображається в інтердискурсивності, що передбачає співіснування різних дискурсів в одній комунікативній події»(с.184). Проте тут бажано ілюструвати функціонування та специфіку залучених терміноодиниць конкретними прикладами з досліджуваного матеріалу. Показовою може бути с. 179, де понад 40 разів ужито терміни понятійного апарату без унаочнення, що ускладнюють процедуру читання.

Запропонована концепція дослідження після її уточнення, уніфікації термінології, певного обмеження останньої може бути з успіхом використана на матеріалі інших ритуальних блоків не тільки англіканської церкви. Подібною сентенцією слід було завершити всю роботу (с. 191).

До зауважень додаю ще й враження про те, що Розділ III та IV занадто близькі за суттю, якщо виходити із їх назв та спрямування.

Окрему дискусію викликають деякі основоположні терміни, яка, вважаю, ними дещо перенасичена. Ведучи мову про концепт, наприклад «Бог», чи не варто обмежитися його складниками – субконцептами (серед них є «церква», на наступному колі розташовуються її мікроконцепти «ритуал», «обряд», «церемоніал», «звичай», «культ» тощо – вони згадуються на с.25). Остаточню заповнюють концептополе периферійні ознаки (для

«ритуалу» це можуть бути «батьки», «хрещені батьки», «свічка», «вода», «рушник», «символи», «білий одяг», про що згадується на с. 26). Периферійні ознаки за певних умов пересікаються з периферійними ознаками суміжних концептів. Так само субконцепт «таїнство» містить мікроконцепти «хрещення», «причастя», «покаяння», «шлюб», «соборування», «помазання», «елеосвячення», про які згадується на с.29 як головні сім таїнств. Звісно, така схема реалізації концепту може виглядати на перший погляд дещо спрощено, але вона має принаймні дві переваги: 1) однозначність (зрозумілість) та прозорість сприйняття; 2) можливість отримання реальних та перспективних результатів когнітивного спрямування.

У даній дисертації нечітко визначені межі та семантична наповненість окремих, як вважає автор, концептів. Наприклад, «кінь», «дім», «зовнішність» і т.п.(с.166) на фоні повноцінних концептів («чоловік», «жінка», «любов», «свобода», «демократія» «добро», «війна» і т.п.), що виступають як дійсно найзагальніший зріз культури, як справжні категорії людського буття і тому не мають завершеної та вичерпної дефініції. Вважаю, що кількість концептів у мові обмежене й може бути виокремленою своєрідним конвенційно обумовленим глосарієм, не допускаючи спекулятивних і штучних вторгнень, інакше до концептів можна буде зарахувати будь-який денотат, що загрожує знівелюванням усієї концептології. Тому я також не схильний вважати, як Воркачов С.Г. (с.37), сукупність концептів концептосферою мови. Це радше концептуальне наповнення, а кожен концепт має власну концептосферу. Більш слушною вважаю думку З.Д. Попової про те, що концепт – це глобальна квантова одиниця (с.38). Тому ледве чи слід вважати, що фрейм – різновид концепту, але об'ємніший (?), - таку думку пропонує А.В.Рудакова, що суперечить позиції науки інформатики, де фрейм сприймається як один із сценаріїв (с.5), хоча далі за текстом роботи розуміння фрейму наближається до науково визначеного, але вже на с.64 нас переконують у тому, що сценарії включають фрейми та субфрейми. Показовим є поділ фреймів на ядерні (дійсно

наближені до концептів), субфрейми та периферійні фрейми (с.55). Вважаю, що перенасичувати та зайве ускладнювати понятійний апарат дослідження недоцільно. Можу запропонувати власне концентроване, можливо, дещо спрощене бачення концептосфери, дискурсу та функціонування семантичних категорій у їх рамках. Пропоную аудиторії власне бачення поля дискурсу, концептосфери з їх складниками.

В Розділі III знову йде мова про ядерні та периферійні елементи мікроФСР (с.96 і далі). Тому на другому рівні номінативного простору «Хрещення дитини» отримуємо вже знайомі вище засоби-символи такі, як Church, Sign of the Cross, Candle, Water, Oil, White Clothes. Тут ядерні та периферійні елементи мікроФСР теж значною мірою дублюють складові концептів та фреймів.

В Розділі IV мова йде про гіперогіпонімічні відношення з відповідними агенсами, які певною мірою повторюють фреймові підходи. Авторка сама пише, що «лексичні одиниці» демонструють ієрархічний тип зв'язку «частина – ціле» (с.144). Отже, з одного боку, дисертант намагається не загубити себе в лабіринті понятійного апарату когнітивістики, більш-менш експлікувати його, а з іншого боку, докладає чимало зусиль, аби знайти із нього вихід. І не її провина в тому, що вітчизняні лінгвісти, намагаючись поодиночі пропонувати власну нішу в континуумі версій, нерідко доводять ситуації до визнання двох думок: власної та помилкової. Загальний тут висновок: фреймова та концептуальна структури в роботі або накладаються, або ж повноцінно не розмежовуються. Додавання ж ще інших неоднозначних термінів-складників (на кшталт слотів, фрактальних структур, фрактальних моделей тощо) зайве ускладнюють і без того дуже непростий матеріал. Але перенасиченість понятійного апарату термінологічними одиницями свідчить не про слабкість роботи, а нестрункність та неузгодженість вітчизняних лінгвістичних концепцій, шкіл, пошуків у царині когнітивістики. Зрештую, чи не на часі конвенційно узгодити через окремі наукові заходи, дискусії і публікації базові поняття, залишаючи, звісно, простір для інтерпретацій за

межами узгоджених категорій. Інакше будемо весь час зупинятися перед дилемою: заявлена концепція адаптується до об'єкта дослідження чи, навпаки, об'єкт «підганяється» під концепцію. Побажання: кореляція між теорією та об'єктом має бути тіснішою. Інакше побудуємо в лінгвістиці власну Вавилонську вежу з усіма відомими наслідками, найперше відсутністю однозначного порозуміння.

Остання теза підтверджує банальну сентенцію про те, що новим часто буває забуте старе. Додам: до того ж вітчизняне, повз яке ми проходимо без уваги. Веду мову тут, наприклад, про метод структурно-семантичного моделювання, запропонований відомим вітчизняним термінологом Е.Ф. Скороходьком. Він з успіхом може доповнювати й навіть замінювати фреймові структури, а ще краще репрезентувати дискретні утворення функціонально-семантичних полів, що зробило би дослідження глибшим, детальнішим та об'єктивнішим (Р. III).

Ці теоретичні нюанси можна буде врахувати в наступних пошуках. Але вже в такому вигляді дисертація безумовно заслуговує загального схвалення. Відзначу окремо дуже доречні та наглядні таблиці, хоча вони мають бути підписаними за відомими вимогами. Представницькою вважаю бібліографію (в т.ч. 40 західноєвропейських джерел), загалом – 234 позицій. Зразкова апробація дисертації – 16 публікацій у фахових виданнях, тут і три зарубіжні статті п. О. Дунаєвської. Дуже добре унаочнюють отримані результати численні Додатки до праці.

Так, оформлення не бездоганне. Окремо можна звернути увагу на орфографічні похибки (наприклад, с.2, с.7, с.8, с.12, с.15, с.19, с.21, с.22, с.25, с.29, с.30, с.31, с.32, с.33, с.50, с.58, с.91, с.94 і далі). Помічаю тенденцію в даній та інших дисертаціях, які мені довелося опонувати: огріхи стосуються здебільшого вживання ком; пропоную керівникам звернути на це увагу. Але в цілому певен, що дане дослідження не буде дисонувати, а, навпаки, збагатить ряд кращих робіт, які були в принциповій науковій атмосфері

«охрещені» даною поважною спеціалізованою вченою радою й тому відповідним чином відбувається небуденний ритуал захисту дисертації.

Загальний висновок: дисертація «Лінгвокультурні та лінгвокогнітивні особливості номінативного простору «Хрещення дитини» в англomовній картині світу» - оригінальне, самостійне, аргументоване, результативне, перспективне дослідження, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р., а її автор Дунаєвська Ольга Валеріївна цілком заслуговує присудження їй пошукуваного наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – «Германські мови».

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
з німецької мови Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Т.Р. Кияк

30.10.2015р.

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕННИЙ СЕКРЕТАР НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
30.10.2015

